

La Passió d'Ondara: unes notes històriques

Sergi Mallol i Garcia

La primera notícia documentada sobre una representació teatralitzada de la Passió a Ondara la trobem el 13 de març de 1875, dissabte del primer dia de Dolors. Segons la crònica del metge Miralles, al poble s'inaugura un nou i gran teatre, tot de fusta. No coneixem la ubicació concreta d'on estaria aquest teatre de fusta, però sí l'obra escollida per a la seua estrena: la Passió i Mort del nostre senyor Jesucrist.

Pocs anys després, el 25 de març de 1908, es va representar de nou La Passió. L'obra fou realitzada per una colla de joves de la localitat (el conegut com a Club Humorístic) amb actrius provinents de Dénia. Estaven dirigits tots ells per Vicent Lloret (comerciant tèxtil). La representació tingué lloc al teatre de Romualdo Bosch (a la carretera de Pedreguer, actual Av. d'Alacant). No va estar absenta de problemes, ja que el rector de la Parròquia va desaconsellar veure-la, esgrimint una suposada prohibició genèrica, del mateix Papa, contra de les Passions representades amb actors.

Si ens acostem als nostres dies, per trobar el costum de representar moments de la Passió del Senyor, ens hem de remuntar a l'any 1987, any on impulsats per l'aleshores rector d'Ondara, Joan Gavilà, els educadors i educadores del Moviment Júnior van preparar, amb els xiquets i xiquetes del centre, la representació de les catorze estacions del Via Crucis. Fins aleshores, aquest se celebrava a la placeta de les escoles la nit de Dijous Sant. Però, amb aquella novetat, calia un espai més ample i es va pensar que la millor alternativa era repartir les catorze estacions per tot el poble. Des d'aquell any, la representació del Via Crucis s'integrava com un acte més dins de la Setmana Santa ondarenca.

L'itinerari d'aquell Via Crucis representat va quedar definit així:

- Primera estació, Jesús és condemnat a mort: Plaça del Convent.
- Segona estació, Jesús carrega amb la creu: Font de la Carxofa.
- Tercera estació, Jesús cau per primera vegada: Placeta de les Escoles.
- Quarta estació, Jesús troba la seva mare: cruïlla C/ Església i S. Joan
- Cinquena estació, el Cirineu ajuda Jesús a portar la creu: carrer Dénia.
- Sisena estació, la Verònica eixuga la cara de Jesús: cruïlla C/ Dénia i S. Jaume
- Setena estació, Jesús cau per segona vegada a terra: cruïlla C/ Roser i S. Joan.
- Vuitena estació, Jesús consola les dones de Jerusalem: cruïlla C/ Sol i Roser.
- Novena estació, Jesús cau per tercera vegada: cruïlla C/ Constitució i Santa Anna.
- Desena estació, Jesús és despullat dels seus vestits: carrer Pizarro.
- Onzena estació, Jesús és clavat a la creu: Ermita del Santíssim Crist.
- Dotzena estació, Jesús mor en la creu: Plaça Nou d'Octubre.

- Tretzena estació, Jesús és davallat de la creu: cruïlla C/ Església i Roser.
- Catorzena estació, Jesús és col·locat en el sepulcre: interior de l'Església

Cal destacar que aquella iniciativa va comptar des del primer any amb el suport de molta gent, en especial de les Confraries de Setmana Santa, que sols eren tres en aquell moment, i que acompanyaven al rector i als fidels durant tot el trajecte, aturant-se davant de cadascuna de les estacions. Les confraries portaven una gran creu durant tot l'itinerari, que és la que passaven a les escenes per ser utilitzada pel xiquet que feia de Jesús.

També va ser notable la col·laboració dels pares i mares dels xiquets i xiquetes que escenificaven les estacions, als quals hi havia que disfressar de manera adient, i dels veïns i les veïnes dels carrers on s'instal·laren els escenaris per a les representacions. Aquests i aquestes eren els encarregats de decorar-los i ausades que van posar el màxim interès. Com a exemple, el d'un grup de veïns i veïnes dels carrers Roser i Església que feren fins i tot una gran creu de fusta per a la estació que es representava a prop de les seves cases, la tretzena (Jesús en els braços de sa mare al peu de la creu). Aquesta creu es va utilitzar durant molts anys com la creu de Jesús a la Passió i encara continua utilitzant-se. És una de les creus dels lladres que són crucifixats també a l'escena final.

A l'any 1992 va començar a representar-se, a banda de les estacions del Via Crucis, la Passió de Jesucrist. Es va fer en un recinte tancat, el cinema Victòria (actual Auditori Municipal) uns dies abans de la celebració de la Setmana Santa, com a pregó d'aquesta. Els "actors" foren els i les membres del Moviment Júnior més majors, ja que els menuts i menudes, com s'ha dit, representaven les estacions del Via Crucis la nit de Dijous Sant. Aquella primera representació estava estructurada en quatre escenes: el darrer sopar, l'oració a l'hort de les oliveres, carrer de l'amargura i crucifixió. El primer guió va ser adaptat per Toni Grimalt, la direcció de Toni Grimalt i Reme Mesas, i el primer Jesús, Andreu Almiñana. L'equip de treball d'aquelles primeres passions es completava amb Ma. José Escrivà, Micaela Àlvarez, José Vicente Grimalt, Rubén Almiñana, Juanjo Mahiques, Gaspar Gavilà i Vicent Climent, entre altres.

Per fer la representació dins del cinema Victòria, es van comprar els grans telons que encara s'utilitzen per ambientar la representació de les diferents escenes (en aquell moment, les tres teles de grans dimensions van costar unes cent vuitanta mil pessetes, poc més de mil euros). En mancar de caixa escènica el cinema Victòria, els telons es disposaven penjats en l'escenari els tres a la vegada, en l'ordre que anaven a utilitzar-se. Entre escena i escena, es tancava el teló principal, es baixava el decorat i es llevava de la barra que el sostenia. L'escenari de Getsemaní era aprofitat també per a la Crucifixió, de manera similar a com es fa ara.

Va ser a l'any 1994, després d'haver-se fet dos anys en el cinema Victòria, quan es va decidir traure al carrer la representació de la Passió. En aquesta, van eixir tots els Júnior ja que, al fer-se la nit de Dijous Sant, va deixar de representar-se el Via Crucis (el qual va adoptar el format que coneixem actualment el Divendres de matí). A més, es va comptar amb la col·laboració de les confraries de Setmana Santa a l'hora de muntar i desmuntar els escenaris i decorats. Les

escenes foren cinc: el darrer sopar (part davantera del “Prado”), l’oració a l’hort de les oliveres (placeta de les escoles), el judici en el Palau de Pilat (plaça del mercat, actual Plaça Major), el camí cap al Gòlgota (carrers Sant Benet, Sant Cristòfol i Virtuts) i la crucifixió (embocadura de la ronda Generalitat, encara sense urbanitzar, prop del pont del Prado). Més tard es va reestructurar la representació i les dues primeres escenes van passar a fer-se en el “Prado” (una a cada banda), la tercera en la placeta de les escoles. La crucifixió es va fer a l’any 1995 davant la façana de l’Ajuntament i l’any 1996 ja es va ubicar al mateix lloc on es representa ara, a la part davantera del Prado.

El vestuari de la Passió, en els seus orígens, era dissenyat i cosit manualment per familiars dels xiquets i xiquetes que eixien a la representació. Al llarg dels anys, ha anat enriquint-se i evolucionat cap a vestuari de persones més adultes i amb major realisme. La primera compra de vestuari va ser encarregada a l’empresa *Aragonesa de fiestas* (la mateixa que va fer els cabuts que s’utilitzen actualment al nostre Corpus), comprant-se el vestuari dels centurions romans i de Ponci Pilat.

Un altra de les novetats destacades en la representació, i que ha esdevingut tret identitari de la mateixa, fou la que es va introduir l’any 1998, quan a iniciativa i amb l’adaptació del guió de Sergi Mallol, es va començar a representar La Passió íntegrament en valencià.

Des d’aquell any 94 fins l’actualitat la representació de la Passió i Mort de Jesucrist d’Ondara va anar creixent, tant en qualitat com en repercussió social al poble i a la comarca, no sense entrebancs. No obstant, la participació creixent de públic, cada any, és el que més animava als organitzadors a donar nous impulsos a l’acte i a introduir nous canvis.

L’any 2000, any de Jubileu, va adoptar el nom oficial de “La Passió d’Ondara”. Fins eixe moment, la denominació emprada cada any era “La Passió”.

En l’any 2001, i sota la direcció de Toni Grimalt, la Passió rep un fort impuls, amb la compra de material i vestuari i la incorporació de nous actors. A més, s’afegeix l’escena del Sanedrí, dins la Plaça de Bous, augmentant així l’atractiu turístic i cultural de la Representació.

L’any 2002 es va constituir el Patronat de la Passió, per donar-li una millor cobertura legal i administrativa a l’organització. Es va donar d’alta en el Registre d’Associacions de la Generalitat Valenciana amb data 17/12/2002.

El 4 de juny de 2005, representants de la Passió d’Ondara van participar en la primera Trobada de Passions valencianes i catalanes, celebrada a la localitat catalana d’Esparreguera i on s’aplegaren representants de les passions d’Albinyana, Almassora, Banyoles, Borriol, Cervera, Esparreguera, Granollers, Hosca, La Cava-Deltebre, Llinars del Vallès, Molins de Rei, Olesa de Montserrat, Oliana, Ondara, Reus, Sant Climent Sescebes i Ulldecona.

L'any 2007 es va suspendre la representació per diferents problemes, el principal la manca d'actors principals, així com altres derivats de la manca de suport econòmic extern i la necessitat de donar una estructura més adequada als equips de treball.

El 2008 es reprèn la representació, no sense dificultats. Les inclemències del temps, amb una pluja copiosa tot el matí, acompanyada fins i tot de pedra, van obligar a migdia a cancel·lar la representació al carrer i traslladar l'obra dins de l'Auditori. No era la primera vegada. Una situació semblant va passar l'any 2004. En ambdós ocasions, en poques hores l'obra va haver de ser adaptada per la dramatització en un espai tancat i en escenari únic. La Passió presentava eixe any diverses novetats, reflectides en la incorporació d'una nova escena, *Jesús davant Herodes*, que estava prevista fos representada a la Plaça Major, i la separació de l'escena de Pilat en dos moments: interrogatori i condemna a mort.

També calia sumar la renovació total de la banda sonora, la confecció de nou vestuari i l'enriquiment de l'escenografia. A més, la nova direcció artística de la representació va córrer a càrrec de Rubén Almiñana, del grup de teatre "All i Pebre" d'Ondara, i el Patronat es mantenia conformat per Manel Boluda, Paqui Soler, Rubén Almiñana, Imma Torres, Miquel Femenia, Carmina Gavilà, José Ramiro i Sergi Mallol.

L'any 2010, de nou, l'escenificació es va realitzar dins l'Auditori, en aquest cas, per les dificultats econòmiques que impediren realitzar el costós muntatge a l'exterior, com era tradicional.

Els moments més difícils de la Passió van ser entre els anys 2011 i 2016 on deixaria de representar-se per una acumulació de circumstàncies adverses, tant en l'organització com en el suport econòmic necessari per dur-la a terme.

L'any 2017 es va recuperar La Passió després de no haver-se realitzat durant sis anys. L'impuls de la recuperació és iniciativa de Manel Boluda, Miquel Martí, Rubén Almiñana i el ferm propòsit de les Confraries de Setmana Santa i del Moviment Júnior, amb Pedro Gil al cap. La mampresa es materialitza poc després amb la signatura d'un conveni amb l'Ajuntament d'Ondara i el compromís de les diferents parts en dur-la a terme. En la signatura del conveni participaren el rector d'Ondara, Antonio Caverio; el president de la Junta Central de Confraries, Paco Fornés; el representant dels Júnior M.D, Pedro Gil, i de l'organització, Rubén Almiñana. L'organització de l'esdeveniment comptà amb la col·laboració de la Regidoria de Festes i Tradicions, dirigida per M.ª Carmen Velázquez. La celebració de la Passió també comptà amb la col·laboració del grup de ball de l'Escola de Gimnàstica d'Ondara. La direcció artística fou de Rubén Almiñana.

Entre altres novetats, la més destacable és el canvi de data. La Passió d'Ondara es torna a representar el Dissabte de Passió (vespra de Diumenge de Rams), tal i com es feia en els dos primers anys que la representació es va fer al cinema Victòria.

De nou, l'any 2018, una alerta taronja per inclemències climàtiques, concretament per vent, obligava a suspendre la representació, sense cap altra alternativa, quan ja estava tot pràcticament enllestit.

Des de 2018, s'ha fet una intensa renovació de vestuari, on s'han canviat tots els vestits d'Apòstols, Sanedrí i Pilat (intentant ser el més fidels possibles, documentant-nos tant a nivell

escrit i iconogràfic com a nivell de pel·lícules). També s'ha anat renovant i millorant l'escenografia a mesura que s'han anat tenint recursos econòmics. Tal és el nivell de detall que va buscant-se, que l'any 2025 es creen uns panels per a les finestres de la Residència Mare de Deu de la Soledat (escenes de Pilat) que intenten simular com es veuria la muntanya de les oliveres a través de la finestra de la Fortalesa Antònia (era el palau del governador romà, en aquell moment Pilat).

El 2019, es reconstitueix de nou el Patronat amb Leticia Fornés de presidenta, Rubén Almiñana de secretari i Pedro Gil de tresorer, formalitzant-se en el registre d'associacions d'Ondara el 16 de setembre. Un poc abans, el 26 de març del mateix any, s'havia organitzat una xerrada pel Club de Lectura d'Ondara sobre: "La Passió d'Ondara: en la recerca de les seues arrels". Els ponents Antonio Serrano i Manuel Canseco van contar curiositats i anècdotes d'altres representacions de La Passió, i van explicar detalls d'aquesta representació teatral d'índole religiosa; mentre que per part del col·lectiu de La Passió d'Ondara, es va explicar la història i detalls d'aquest esdeveniment a la localitat.

Durant la pandèmia de Covid-19, la representació també es va suspendre en els anys 2020 i 2021, recuperant-se de nou en l'any 2022.

En 2023 es recupera la dansa de l'escena d'Herodes gràcies a la col·laboració d'un grup de dansa de l'Escola Municipal de Dansa de Gata de Gorgos (baix la direcció de Laura Perelló). Anteriorment, hi participava el grup dirigit per Alícia Ivars.

El 2026 es va recuperar la crucifixió dels lladres al costat de Jesús.

L'actual associació de la Passió està presidida per Ana Garcia, que coordinen la representació, amb la participació de més de 80 persones com a actors i actrius i l'assistència de més de mil persones. El grup de treball organitzador està conformat per Ana Garcia, Miquel Martí, Pedro Gil, Josep Gil, Carlos Estellés, Esperanza Monago, Rosario Poquet i Aquilino Luis Álvarez.

En total, amb la de 2026, s'han realitzat vint-i-cinc representacions de La Passió: cinc representacions a l'Auditori (1992, 1993, 2004, 2008, 2010) i vint al carrer (1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2005, 2006, 2009, 2017, 2019, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026).

Anecdotalari:

- A les representacions al cinema Victòria, el Crist de la Crucifixió no era un actor, sinó que s'utilitzava el Crist de la Misericòrdia.
- El primer any de la representació al carrer, l'any 1994, durant l'escena de la crucifixió, es va partir el suport que subjectava la creu, just en el moment d'alçar a Jesucrist (Toni Torres). La creu haver de ser subjectada pels actors que feien de gent de poble.
- En un dels anys de representació, en expirar Jesucrist (Kiko Frases) va començar a tronar i, poc després, a ploure, donant un efecte realíssim, havent de recollir les escenes amb molta rapidesa, protegir els equips de so i resguardar-se el públic assistent on va poder.

- En una de les escenes de la flagel·lació, es va perdre el fuet de llana que servia per esmorteir les fuetades i, utilitzant una corda, provocà que l'actor que representava Jesucrist acabara amb l'esquena tota enrogida. Any 2000 amb Kiko Frases com a Jesús.
- En dues ocasions, els actors representats per Jesucrist i Judes eren germans a la vida real: Andreu i Rubén Almiñana i Miquel i Joan Martí.
- La corona d'espines i les sandàlies que utilitza Miquel Martí des de l'any 2023 venen de Terra Santa (concretament la corona d'espines de la cooperativa cristiana de Betlem i les sandàlies d'una tendeta de la mateixa Via Dolorosa de Jerusalem). També s'utilitzen dues catifes (una en Herodes i altra en Sant Sopar) que es van comprar a Terra Santa.
- En 2023 es va girar fort vent i en el moment de la crucifixió es van viure moments tensos al voltant de la creu (de fet, es va haver de baixar el teló de les oliveres pel risc que suposava), que no van impedir acabar l'obra però que sí van fer que accelerarem eixa última escena.

Actors que ha representat a Jesucrist:

Andreu Almiñana: 1992, 1995 i 1996.

Toni Torres: 1993, 1994.

Kiko Frases: de 1997 a 2004.

Manel Boluda: 2005 2006, 2008, 2009, 2010 i 2017.

Miguel Martí: 2018 (suspesa), 2019, 2022, 2023, 2024, 2025 i 2026.

Anys que no s'ha representat la Passió:

2007: falta d'actors principals i suport econòmic.

2011 a 2016: dificultats econòmiques, dissolució del patronat organitzador.

2018: inclemències meteorològiques (alerta taronja per vent).

2020 i 2021: pandèmia de Covid-19.

Article complet amb fotografies a:

<https://ondara.cat/la-passio-dondara-unes-notes-historiques/>

Text adaptat i ampliat per Sergi Mallol Garcia, sobre aportacions de la Guia de l'Espectador de la Passió, publicada el 2001 i realitzada per Toni Grimalt Aranda.

Fotografies: Gaspar fotògraf, Ajuntament d'Ondara, Arxiu Júnior d'Ondara, perfil Facebook La Passió d'Ondara.